

העותרים:

1. **גרשום גורנברג**
2. **האגודה לזכויות האזרח בישראל**
ע"י ב"כ עוה"ד אבנר פינצ'וק ו/או דן יקיר ואח'

- נ ג ד -

המשיבה:

1. **הממונה על ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון**
2. **הוועדה לאישור חוקרים מורשים בארכיון צה"ל ומערכת הביטחון**
3. **ראש הממשלה**
ע"י ב"כ מפרקליטות המדינה

תגובה להודעת העדכון מטעם המשיבים

בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד מיום 25.6.2008 מתכבדים העותרים להגיב על הודעת העדכון מטעם המשיבים.

תגובה זו מתייחסת לשני נושאים מרכזיים:

א. הודעת המשיבים, לפיה לא יוכל העותר לעיין בתיק המסמכים של לשכת שר הביטחון מהשנים 1967-1969 בנושא פיתחת רפיח (תיק מס' 910 ב-935/1985). **בית המשפט הנכבד יתבקש להורות על חשיפת התיק.**

ב. ריקון מתוכן של ההודעה, שנתנו המשיבים לבית המשפט הנכבד, ולפיה "**בוטל מוסד החוקר המורשה, אשר כנגדו, בין היתר, התבקש סעד בעתירה**". הודעה נחזתה כמייתרת את הסעד שהתבקש בעתירה, ובהסתמך עליה הסכימו העותרים לצמצם את עתירתם. והנה מסתבר, שהמשיבים מתכוונים להותיר את מוסד החוקר המורשה על כנו, ולשנות רק את שמו, הא ותו לא. במקביל, הוקפאה כמעט כליל עבודת המשיבה 2 - הוועדה הדנה בבקשות להיות "חוקר מורשה" והיא נמנעת מלדון ומלהכריע בעשרות בקשות שממתינות על שולחנה חודשים ארוכים. **על כן ישובו העותרים ויבקשו מבית המשפט להעניק להם את הסעד שביקשו בעתירה ולהורות על ביטול מוסד "החוקר המורשה", יהא אשר יהא שמו.**

א. ההחלטה שלא לחשוף את תיק משהב"ט בנושא פתחת רפיח

1. כזכור, בדיון האחרון הורה כב' בית המשפט למשיבים לתת "הודעה מנומקת ביחס לבקשה" לאפשר לעותר לעיין בשלושה תיקים, הקשורים בהתיישבות בפתחת רפיח ובגירוש הבדואים מהאזור בראשית שנת 1972.
2. בהודעת העדכון מיום 30.10.2008 הודיעו המשיבים, כי יעמידו לעיון העותר מס' 1 שניים מתוך שלושת התיקים – תיקים ובהם מסמכי ועדת החקירה הצבאית שבדקה את פרשת גרוש הבדואים מפתחת רפיח.
3. לעומת זאת מסרבים המשיבים לחשוף תיק, ובו **מסמכים שנכתבו או הגיעו ללשכת שר הביטחון בעניין פתחת רפיח בשנים 1967-1969**, לרבות מסמכים הנוגעים לתוכניות להקמת התיישבות יהודית באזור (תיק מס' 910 935/1985).
4. לטענת המשיבים, "חשיפת החומר עלולה במידה גבוהה של ודאות להוביל לפגיעה חמורה ביותר ביחסי החוץ של מדינת ישראל ובתדמיתה הבינלאומית". המשיבים הוסיפו וצינו, כי הם מוכנים לפרט את עמדתם בפני בית המשפט הנכבד, אך זאת **במעמד צד אחד בלבד**.
5. להלן נטען ונפרט מדוע אין דיי באמור בתגובת המשיבים ובתצהיר התומך בה, ולא כל שכן באופן התמציתי שבהם נאמרים הדברים (1) כדי להוות תגובה ראויה, **שתאפשר לעותרים ולבית המשפט לקיים דיון ענייני וראוי במחלוקת שבין הצדדים**; (2) כדי להוות טעם לדרישת המשיבים לקיים **דיון בהחלטתם במעמד צד אחד**; (3) וכדי להוות טעם מספיק, שיצדיק את **הגבלת חופש המידע והמחקר, ולמנוע מהציבור מידע חיוני לדיון ציבורי בסוגיות מהותיות**, הרלבנטיות מאד גם היום לחברה ולמדינה בישראל.

תגובת המשיבים אינה מאפשרת לעותרים ולבית המשפט לקיים דיון ענייני וראוי

6. ההסבר שנותנים המשיבים לסירובם לחשוף את התיק הוא הלאקוני וסתום, וכמובן שאין באפשרות העותרים להתייחס למניעה הנטענת ולאפשרויות להתגבר עליה.
7. **המשיבים מסתפקים בציטוט המבחן המשפטי**, המשמש לדעתם, לאיזון בין האינטרס המוגן לבין זכויות היסוד לחופש ביטוי ולחופש מידע – **ובקביעה ששמורה לבית המשפט**, ולא נותנים הסבר עובדתי, שניתן לדון בו ולהחליט האומנם קיימת סכנה ברורה ומיידית לנזק כבד ליחסי החוץ של מדינת ישראל, נזק ששקול כנגד הנזק שייגרם באין חשיפה, לזכויות היסוד.
8. נזכור, כי "הנטל להצדיק את מניעת העיון - בכל מקרה ומקרה - הוא על הרשות." (רע"א 291/99 ד.נ.ד. נ' מנהל מע"מ (2004), פסקה 18; וראו: סגל, 176-177; פנינה להב, "חופש הפרסום, זכותו של האזרח לדעת וסודות רשמיים", משפטים 6 (תשל"ו) 562, 573).
9. מכאן, **שהרשות אינה יכולה להסתפק באמירות כלליות, בקביעת מסקנות משל היו עובדות, ובשימוש במונחים המשפטיים**. לא די שלדעת המשיבים קיים חשש לפגיעה חמורה ביותר ליחסי החוץ. לא די בכך שהם סבורים שהפגיעה היא "קרובה לוודאיי". קביעות מעין אלו אינן יכולות להיעשות אך על-פי "תחושת הלשון". (והשוו: בג"צ 953/89 אינדור נ' ר' עיריית ירושלים, פ"ד מה(4) 683, 694; וראו: רע"א 1412/94 הדסה נ' גלעד, פ"ד מט (2) 516, 526-527).

10. בעניין זה יש לאמץ את הילכת Vaughn האמריקאית Vaughn v. Rosen, 484 F.2d 820 (D.C. Cir. 1973), שמשמשת מאז פסיקתה את בתי המשפט האמריקאים בעניינים כמו זה שלפנינו (ראו: Keys v. United States Dep't of Justice, 830 F.2d 337, 349 (D.C. Cir. 1987); Lykins v. United States Dep't of Justice, 725 F.2d 1455, 1463 (D.C. Cir. 1984)), ושלפיה **חייב תצהיר הרשות הטוענת לחיסיון, לכלול אינדקס מפורט של החומר החסוי, והסבר לחיסיון, שאינו מתמצה במסקנות משפטיות בדבר "סכנה ברורה ומיידית" וגו' (ראו בהרחבה, ס' 41-48 לתגובת העותרים מיום 13.12.2007).**

הדרישה לקיים דיון במעמד צד אחד

11. דיון במעמד צד אחד, פוגע פגיעה קשה בזכויות המתדיינים, ויש להעדיף על פניו חלופות פוגעות פחות, כמו, למשל, דיון סגור במעמד הצדדים, שיוצא לגביו צו איסור פרסום בהתאם לסעיף 68(ב) ו-(ד) לחוק בתי המשפט.

12. אם יחליט בית המשפט הנכבד להיעתר לבקשה, מבקשים העותרים שבית המשפט הנכבד ייבחן תחילה האומנם לא ניתן לקיים את הדיון במעמד הצדדים, ולמצער לתת להם הסבר חלקי, שיאפשר להם לטעון לגופו, כפי שנעשה, למשל, בדיון בעניין הפרופיילינג של אזרחים ערבים בנמלי התעופה (בג"צ 4797/07 האגודה לזכויות האזרח נ' רש"ת, דיון מיום 19.3.2008).

טענת המשיבים אינה מצדיקה את הגבלת חופש המידע והמחקר, ולהסתיר מהציבור מידע חיוני לדיון ציבורי בשאלות רלבנטיות והרות גורל

13. בכפוף לאמור לעיל יניחו העותרים להלן תשתית לטענתם, לפיה חשיפת המסמכים שבתיק, אינו כרוך ב"סכנה קרובה ומיידית" – המבחן הנכון להגבלת זכויות היסוד המונחות על הכף (ראו ס' 59-62 לעתירה).

14. לצורך כך, נסקור בקליפת אגוז את הרקע הדרוש כדי לשקול ולאזן בין הנזק, שייגרם לטענת המשיבים, במקרה של חשיפת התיק אל מול החשיבות הציבורית שיש בגילוי. כפי שמסופר בפסק דינו של בית משפט זה בעניין אבו חילו (בג"צ 302/72 אבו חילו נ' ממשלת ישראל, פ"ד כז (2) 169, 173), בחודשים ינואר ופברואר 1972 "הרחיקו" חיילי צה"ל אלפי בדווים, שהתגוררו בפתחת רפיה. בפסק הדין מסופר עוד, בהסתמך על תצהיר שהגישה המדינה, שפעולת הגרוש הייתה פרי החלטה צבאית של אלוף פיקוד דרום, לנוכח התגברות פעילות חבלנית ברצועת עזה (שם, 175), ו"מטעמים של כורח צבאי" (178).

15. העותר מס' 1 חוקר את פרשת גרוש הבדואים כחלק מניסיון להבין ולתאר את המנגנונים המוסדיים והמדיניים, שהיו מעורבים בהקמת ישובים יהודים בשטחים מאז 1967. מהמחקר שערך עד כה, וממחקרים רבים אחרים, הנסמכים על תעודות רשמיות שכבר נחשפו, ידועות לנו עובדות נוספות על נסיבות הפרשה.

ונדגיש: **כמובן שאין בכוונת העותרים לפתוח דיון מחודש בבג"צ 302/72 הנ"ל, אלא רק כדי לתת רקע חיוני, לדיון בחשיפת תיק המסמכים הנוגע לפרשה.**

העתק מדו"ח ועדת החקירה הצבאית מצורף ומסומן 22/ע.

22/ע

16. בתיק ועדת החקירה הצבאית שבדקה את הגרוש, עולה, כי פעולת הגרוש מ"השטח הדרומי" באזור (הדו"ח מתייחס לפעולות פינוי ב"שטח הדרומי" ו"בשטח הצפוני" של האזור), נעשתה ביוזמת פיקוד דרום בצה"ל "בעקבות פניית הסוכנות היהודית להרחבת משבצת שדות ובמגמה לסייע להתיישבות באזור (ס' 99 לדו"ח – ע/22, וראו גם ס' 14), וכפי שהעיד אלוף הפיקוד דאז, אריאל שרון, "שהוא רק יזם פעולה להתיישבות יהודית" (ס' 47 לדו"ח – ע/22), ועל כן לא היה עליו לפעול בהתאם לפקודה, ה"עוסקת בנושאים בפעילות ביטחונית ובהטלת סנקציות ואינה תופסת במקרה הנדון שבו הייתה פעולה של מימוש הפקעה בלבד" (ס' 48 לדו"ח). בהתייחסו לפינוי הבדואים מ"השטח הצפוני" פותח הדו"ח ומספר, כי במהלך סיור שערך במחצית ינואר 1972 "שר הביטחון בהאחזות סיני... הועלה הנושא של ייעוד שטחים להקמת עיר יהודית ועל הצורך לפנות בדואים למטרה זו" (סעיף 59; וראו גם ס' 61 לדו"ח) ובעקבות זאת פונו גם מאזור זה הבדואים.

17. קשה למצוא בדו"ח עדות לשיקול צבאי ביטחוני, שהוביל כביכול לפינוי, והחקירה מתמקדת בשאלה האם הלחצים שהופעלו על הבדווים ופינויים היוו חריגה מסמכות או שמא פעולה לגיטימית "על מנת לפנות שטח שידוע שיש לגביו אינטרס ישראלי" (סעיף 112 לדו"ח). הוועדה גם דחתה האשמות, שהעלה אלוף פקוד דרום, ולפיהן הסית מפקד האזור את הבדואים נגד צה"ל. הוועדה קבעה שמפקד האזור לא הסית, אך ראתה טעם לפגם בתגובותיו, שעה שהופתע לשמוע על הגירוש, כיוון שהיה בכך כדי "ליצור בעיני השייחים... את ההרגשה שפינוי השטחים נעשה על ידי מפקדים בצה"ל בניגוד לעמדת מפקדת אזור וללא אישור של גורמי צה"ל המוסמכים" (סעיף 115 לדו"ח). זאת הגם, שכותרת הדו"ח אכן מתייחסת ל"העברת הבדואים... תוך חריגה מסמכות".

18. דו"ח ועדת החקירה הנ"ל מצטרף לתעודות רשמיות, שנחשפו כבר בעבר על ידי העותר מס' 1 בספר שפורסם באנגלית וזכה לתהודה גדולה בארה"ב, ועל ידי חוקרים אחרים (למשל, בספרו של ראובן פדהצור "ניצחון המבוכה", ביתן-1996), ולפיהן פעולת הגרוש, הייתה המשך של התוכנית להקמת עיר וישובים כפריים באזור, תוכניות שנטו על ידי שר הביטחון משה דיין ובהחלטות ממשלה בשיתוף עם הסוכנות היהודית החל משנת 1968 לכל המאוחר.

העתיקים מעמודים רלבנטיים מספרו של העותר מס' 1 מצורפים ומסומנים ע/23.

ע/23

19. נזכיר נתון רקע חיוני נוסף, הן לצורך הערכת הנזק שעלול להיגרם כתוצאה מחשיפת התיק, והן לשם הערכת הנזק שיגרם לזכויות היסוד ולדמוקרטיה אם יוותר חסוי: כל הדברים דלעיל, שאירעו לפני 40 שנה בקירוב, דומים דמיון רב לדברים שנקבעו בדו"ח רשמי ופומבי שחיברה עו"ד טליה ששון, שהתבקשה על ידי משרד ראש הממשלה לחקור הכיצד עולים ופורחים מאחזים בלתי חוקיים בשטחים בניגוד להחלטות הממשלה, אך בסיוע של גורמים ממשלתיים רבים. הדברים גלויים וידועים כאמור, ועל כן נסתפק במספר שורות מהמבוא לדו"ח ששון:

"למעשה תופעת המאחזים הבלתי מורשים היא המשך מפעל ההתנחלות בשטחים. אך בעוד שבעבר הרחוק יותר זכה מפעל ההתנחלות בחלק מהשנים, להכרה ועידוד פורמאליים של ממשלות ישראל, הרי שמתחילת שנות התשעים הראשונות הוא שינה פנים. ממשלות ישראל לא היו עוד מעורבות פורמאלית בהקמת יישובים, ככל הנראה מחמת מצבה הבינלאומי של ישראל ועמדתן השלילית של רוב מדינות העולם נגד מפעל ההתנחלות. לא כך הוא המצב לגבי רשויות ציבוריות וגופים מטעם המדינה, שנטלו

חלק מרכזי בהקמת המאחזים הבלתי מורשים יחד עם אחרים, בחלקם בהשראת הדרג המדיני, מי בעצימת עין, ומי בעידוד ותמיכה, אך ללא החלטה של הדרג המדיני המוסמך מטעם המדינה." (טליה ששון תקציר חוות הדעת בעניין מאחזים בלתי מורשים משרד ראה"מ 2005, עמ' 5; ההדגשה הכהה במקור; ההדגשה בקו נוספה – א"פ).

20. **ולגוף טענת החיסיון** - מטבע הדברים, לאור התצהיר המעורפל שהגישו המשיבים, אין העותרים יכולים לפרט ולהראות, מדוע חשיפת התיק לא מעוררת חשש לנזק ליחסי החוץ של המדינה ולתדמיתה, וממילא אין בה סכנה ברורה ומיידית לנזק חמור – המבחן הרלבנטי לענייננו.

21. על כן, בשלב זה נציין, על סמך הדברים דלעיל, שמעורבות הדרג המדיני, לרבות לשכת שר הביטחון ומליאת הממשלה בהקמת התנחלויות בשטחים, כמו גם הידיעה שהיתה למדינות זרות על מעורבות זו – כל אלו הן מן המפורסמות ואין כל רבותא בחשיפת פרטים לגביהן. והוא הדין לגבי טשטוש מעורבות הדרג המדיני "מחמת מצבה הבינלאומי של ישראל", כאמור בדו"ח ששון. כל זה מהווה בראש וראשונה עניין לדיון פנימי במדינה, וזניח כמעט לחלוטין במישור הבינלאומי. אלא שלפי הקריטריונים שהנחו את המשיבים במקרה שלפנינו היה דו"ח ששון – שדן בתקופה מאוחרת יותר - נגנו לשנים ארוכות.

22. **לעומת זאת, הותרת המסמכים במעטה של חיסיון פוגעת פגיעה קשה בזכויות יסוד ובדמוקרטיה.** (ראו: בג"ץ 243/62 אולפני הסרטה בישראל בע"מ נ' גרי, פ"ד טז(4) 2407, 2415; בג"ץ 1/81 שירן נ' רשות השידור, פ"ד לה(3) 365, 378; בג"ץ 257/07 גלאון נ' ועדת הבדיקה הממשלתית (2007)). הסתרת מידע מחשש לפגיעה במדיניות החוץ של מדינת ישראל, אסור שיפגע בדיון ציבורי בטיבה של מדיניות זו. לא יתכן, שפקידים ומדינאים יקבעו לאורך השנים מדיניות חוץ ויעדים מדיניים, ובמקביל ימנעו מהציבור מידע על אותה מדיניות וישללו ממנו את הזכות ליטול חלק בעיצובה. כך, למשל, התניית החופש לעיין במסמכים כה חשובים מבחינה ציבורית בסיומו של משא ומתן עתידי עם הפלסטינים משמעה החשכתם לתקופה שסופה מי ישרנה, וזאת דווקא שעה שהמידע האצור בהם חיוני לשיח הציבורי הפנימי באותו עניין עצמו.

23. בעשורים האחרונים הגיעו לבית המשפט העליון עתירות רבות בסוגיות מדיניות וביטחוניות. בית המשפט הנכבד סירב לדון בעתירות, והפנה את מי שמבקשים לשנות את מדיניות הממשלה ל"כללי המשחק של השיטה הדמוקרטית שבה אנו חיים". (בג"ץ 2644/94 פצ'יק נ' היועמ"ש, פ"ד מח(4) 341, 345; וראו גם: סעיפים 114-120 לעתירה והאסמכתאות הרבות הנזכרות שם). אלא שלצורך דיון ציבורי בהתאם ל"כללי המשחק של השיטה הדמוקרטית" נחוץ מידע.

24. הפרשות שבהן עסקינן והמידע הקשור ביניהן, הכרחיים גם לדיון ציבורי בשאלות הרוות גורל נוספות, כמו, למשל, המנגנונים שמעצבים החלטות אסטרטגיות מדיניות וביטחוניות; הדרך שבה נוצרות להן "יש מאין" עובדות בשטח שיש להן השפעה על עתיד המדינה אך מבלי שהמדינה "יודעת" עליהן (ראו דו"ח ששון הנ"ל); מידת מחויבותה של המדינה כלפי מתיישבים בשטחים, במיוחד שעה שיש דיון בפינויים (ראו, למשל, דברי כב' השופט לוי בבג"ץ 1661/05 המועצה האזורית חוף עזה נ' כנסת ישראל, פ"ד נט(2) 481 (2005), 777 ו-813-812); והאופן שבו טוענת המדינה בפני בית המשפט העליון בסוגיות ההתיישבות בשטחים (ראו למשל, בעניין תוואי מכשול ההפרדה באזור צופין: "בעתירה שלפנינו התגלתה תופעה חמורה. לא הוצגה בפני בית המשפט העליון בעתירה הראשונה

התמונה בשלמותה. בית המשפט דחה את העתירה הראשונה על בסיס מידע שרק בחלקו היה מבוסס. בג"צ 2732/05 ראש מועצת עזון נ' ממשלת ישראל (2006).

II. ריקון מתוכן של ההבטחה לבטל את מוסד "החוקר המורשה"

25. לקראת הדיון הקודם, בישרו המשיבים כי "בוטל מוסד החוקר המורשה, אשר כנגדו, בין היתר, התבקש סעד בעתירה. במקום מוסד זה נקבע... כי המפקיד רשאי להחליט על העמדת חומר לעיון לפני תום תקופת המגבלה, בעקבות בקשה של 'מבקש'". הודעה נחזתה כמייתרת את הסעד שהתבקש בעתירה, ובהסתמך עליה הסכימו העותרים לצמצם את עתירתם. דא עקא, שבהתכתבות שניהלה העותרת עם משרד ראש הממשלה, הסתבר שלא מדובר "בביטול מוסד החוקר המורשה" אלא בשינוי שם בלבד, וכי המשיבים נחויים בדעתם להותיר על כנה את המשוכה בפני החוקרים. חמור מכך, במהלך השנה האחרונה הוקפאה כמעט כליל עבודתה של המשיבה מס' 2 - הוועדה הדנה בבקשות להיות "חוקר מורשה" - והיא נמנעת מלדון בעשרות בקשות שממתינות על שולחנה.

26. מאז הדיון האחרון בעתירה התכתבה העותרת מס' 2 עם מתקין התקנות - המשיב מס' 3, ובין היתר בנושא ההבטחה לבטל את מוסד החוקר המורשה. ברוב תמימות, הסבירה העותרת, כי:

"אנו מברכים על ביטול המעמד של "חוקר מורשה" ... במקום ההסדר של "חוקר מורשה" מציעות התקנות לקבוע הוראות בדבר "מבקש" ... (תקנה 7א(א)(1) לפי התיקון). אלא שהדיבור בדבר כללים "להחלטה בבקשה לעיין" להבדיל מכללים לחשיפה (תקנה 7א(ב)(2) לפי התיקון), מעורר חשש כבד, שהמרת "חוקר מורשה" ב"מבקש" לא תהיה רק מראית עין - שינוי אדרת לאותה גברת: אם כל אדם יכול להגיש בקשה לעיין בחומר מוגבל, ניתן להסתפק בכללים שישדירו את ה"בדיקה" וה"חשיפה" ... כל אדם יוכל להגיש בקשה לעיין בתיקי מסמכים, שאותם בחר תוך עיון בקטלוגים, שאז ייבדקו תיקים אלה ויוחלט אלו מסמכים ניתן לחשוף מתוכם לעיון המבקש והציבור." (סעיפים 9-10 למכתב העותרת מיום 4.8.2008).

27. התגובה שהתקבלה אוששה את החשש, שלפיו אכן מדובר רק ב"שינוי האדרת" - שכל "השינוי" הוא ש"הבקשה להיות חוקר מורשה" תהפוך ל"בקשה" - הא ותו לא:

"התקנות המוצעות נועדו להבהיר שהשיקולים בבקשה לחשיפת חומר לפני תום תקופת ההגבלה (בקשת "מבקש") יהיו אשר יתייחסו למהות החומר המבוקש, ולא לזהותו של המבקש." (סעיף 5 למכתב משרד ראה"מ מיום 7.10.2008).

העתק מכתב העותרת מיום 4.8.2008 מצורף ומסומן 24/11.
העתק מכתב משרד ראה"מ מיום 7.10.2008 מצורף ומסומן 25/11.

24/ע
25/ע

28. אם לתרגם לשפת המעשה: כיום נדרשים חוקרים להגיש בקשה להיות "חוקר מורשה", להמתין חודשים ארוכים לאישורה, ורק לאחר מכן מתחילה תקופת ההמתנה לחשיפת תיקי ארכיון.

ובעתיד - בהתאם לטיטוט התקנות המוצעות, יידרשו החוקרים להגיש "בקשה", להמתין חודשים ארוכים לאישורה, ורק לאחר מכן תתחיל תקופת ההמתנה לחשיפת תיקי ארכיון.

29. נמצא אפוא שהבשורה לביטול מוסד "החוקר המורשה" הייתה מוקדמת מדי. המשיבים נחויים בדעתם לשמר מוסד זה, שהעותרים ביקשו לבטלו וכל "השינוי" הוא שינוי שם בלבד, שבא להדגיש את מה שהתחייב מהדין מאז ומתמיד, הגם שהמשיבים נהגו בניגוד לדין זה (ראו טעופים 31-39, 94-97 ו-121-123 לעתירה ודו"חות דו"חות מבקר המדינה הנזכרים שם).

ומה שחמור לא פחות, שהמשיבים הקפואו במהלך השנה האחרונה את עבודת הוועדה שמאשרת בקשות להיות "חוקר מורשה", ועל שולחנה ממתנינות עשרות בקשות של חוקרים, הממתנינים חודשים ארוכים ואף יותר.

30. העותרת 2 מייצגת חוקרים נוספים המנסים לשווא לממש את חופש המחקר שלהם בארכיון צה"ל. כך, למשל, פנה הח"מ ביום 14.8.2008 למשיבה 1, גב' מיכל צור והלין על כך, שהחוקר א"ר (שמות החוקרים טושטשו כדי לשמור על פרטיותם) ממתין למעלה משנה להחלטה בבקשתו להיות חוקר מורשה. המכתב מזכיר גם חוקר אחר, ד"ר ס', שממתין מתחילת השנה להחלטה בעניינו, ואשר לו ענתה גב' צור, שעה שהלין על הזמן הממושך, ש"חוק הארכיונים אינו קוצב זמן למתן החלטה".

31. בתכתובת שהתפתחה עם המשיבים ועם גנז המדינה בעקבות זאת, הסתבר ש"ועדת חוקר מורשה התכנסה לאחרונה באפריל 2008. מאז לא התכנסה בשל אי הסכמה על הרכבה" (מכתב גנז המדינה מיום 11.9.2008). והלשכה המשפטית של משהב"ט הודיעה, כי "ייעשה מאמץ להשלים את הרכבת הוועדה ובעלי התפקידים והשלמת ההליך המנהלי של בקשות התלויות זמן רב ובכללם בקשתו של מר א"ר ובקשתו של ד"ר ס'" (ההדגשה נוספה – א"פ).

העתק מכתב העותרת בעניין א"ר מיום 14.8.2008 מצורף ומסומן 26/ע.

העתק מכתב גנז המדינה מיום 11.9.2008 מצורף ומסומן 27/ע.

העתק מכתב עו"ד יודקביץ' מהלשכה המשפטית במשהב"ט מיום 7.10.2008 מצורף ומסומן 28/ע.

26/ע

27/ע

28/ע

32. הנה כי כן, לא רק שהמשיבים אינם מבטלים את המשוכה של חוקר מורשה, אלא שהמשיבה 2 - הוועדה שמחליטה בבקשות להיות חוקר מורשה - אינה מתכנסת מזה חודשים, ועשרות חוקרים ממתנינים להחלטה בעניינם, במשך חודשים ואף יותר משנה (כמו, למשל, במקרה של החוקר א"ר). וכזכור, המדובר רק בשלב ראשון בדרך הייסורים של החוקרים, שכן רק לאחר החלטה להעניק לחוקר את מעמד "המורשה" מתחיל תהליך ממושך של חשיפת מסמכים, שבסופו נותרים תיקים מחוררים כמסננת (ראו טעופים 15-20 לתגובת העותרים מיום 13.12.2007). וכל זה שעה, שמוסד חוקר מורשה נוצר בשעתו מתוך מטרה לקצב את תקופת ההגבלה על מסמכים ולהעמידם לעיון הציבור (ראו טעופי 94 לעתירה).

33. המימדים השערורייתיים של הסחבת ושל המחסומים, שאינם מאפשרים לנהל מחקר בארכיון צה"ל פורטו בהרחבה (טעופים 51-67 לתגובת העותרים מיום 13.12.2007) ואין צורך לחזור עליהם. אלא, שבינתיים המשיבה 1, גב' צור פרסמה מאמר שמאשר את טענות העותרים:

"מערכת הביטחון אינה יכולה להקדיש מזמנה בהתאם ללוחות הזמנים המתאימים לארכיון ולמעיינים... לצערי המשאבים שהוקצו עבור חשיפת תיעוד בארכיון צה"ל אינם מספיקים... עדיין לא הצלחנו לחשוף את כל התיקים מהשנים 1948-1956, שאנו חייבים על פי חוק, בחשיפתם... ריבוי הפניות לקבלת מעמד של 'חוקר מורשה' מסיט

את צוות החשיפה משגרת עובדתו – חשיפת התיעוד שהחוק מורה על חשיפתו בתום חמישים שנה להיווצרותו... יתר על כן, צוות החשיפה בארכיון צה"ל משרת גם את מערכת הביטחון, שמהווה לקוח 'כבד מאוד' של הארכיון... שינוי משמעותי בחשיפת התיעוד בארכיון צה"ל יכול לחול רק אם יוקצו משאבים נוספים לחשיפה". (מיכל צור, "חשיפת חומר בארכיון צה"ל" בתוך עוצמת המידע – פרסום בהוצאת "הארץ", מארס 2008)

העתק מאמרה של גב' צור מצורף ומסומן ע/29.

ע/29

34. המשיבים הם חלק מרשות ציבורית, שכל תפקידה לאפשר נגישות למידע ארכיוני. הם מחזיקים בחומר ארכיוני שהוא נחלת הציבור, וכמעט שאינם עושים דבר כדי לשחררו לעיון הציבור. האופן שבו מטופל עניינו של העותר, משך הטיפול, ותוצאותיו רק ממחיש את הפגיעה הקשה בזכות לדעת ואף תורמים להנצחתה.

35. בתנאים אלה שום חוקר אינו יכול להתחיל בפרויקט מחקרי ולא ישיג תקציב או מימון, לא במסגרת אקדמית ולא במסגרת פרטית, אלא אם מחקרו ישא חן בעיני המשיבים. ודברים אלה אינם מתייחסים רק לאינטרס ציבורי "כללי", שמעלה העותרת 2, אלא נוגעים לבעיה קונקרטיט שאיתה מתמודד העותר. העותר הוא חוקר, שתחום התמחותו מצריך אותו לעיין בחומר שמצוי בשליטת המשיבים. הותרת ההסדרים הקיימים בארכיון על כנם, ובכלל זה הסדר "החוקר המורשה", פוגעת פגיעה קשה ביכולתו של העותר מס' 1 להתחיל פרויקט מחקרי חדש שהוא מתכנן מזה זמן רב. וחוקרים רבים נוספים ממתנינים למוצא פיו של בית המשפט הנכבד, בתקווה, שיחול שינוי כלשהו, שייתן משמעות כלשהי, לחופש המידע והמחקר, לחופש הביטוי, ולחופש העיסוק שלהם.

אשר על כן מתבקש בית המשפט הנכבד לחדש את הדיון בעתירה ולהורות למשיבים:

להעמיד לרשות העותר את תיק נשוא תגובה זו, תיק לשכת שר הביטחון מהשנים 1967-1969 בנושא פתחת רפיח (תיק מס' 910/1985);

לבטל את מוסד החוקר המורשה למעשה ולא להסתפק בשינוי שמו.

 אבנר פינצ'וק, עו"ד
 ב"כ העותרים

30 בנובמבר, 2008